

STUDIU COMPARATIV
septembrie 2016 / aprilie 2017

SCHIMBĂRILE
DETERMINATE DE
DISCIPLINA OPȚIONALĂ
RELAȚII ARMONIOASE
ÎN FAMILIE, LA NIVEL DE
PERCEPȚII, STEREOTIPURI
ȘI ATITUDINI

Studiul „Schimbările determinate de disciplina opțională „Relații armonioase în familie”, la nivel de percepții, stereotipuri și atitudini” a fost realizat de către Centrul de Investigații și Consultanță „SocioPolis”, la cererea Centrului Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”, în cadrul proiectului „Prevenirea violenței în bază de gen în rândul tinerilor printr-o nouă disciplină școlară „Relații armonioase în familie”” cu suportul financiar al Consiliului Medical de Cercetare din Africa de Sud în domeniul Violenței Sexuale susținut de Banca Mondială.

Rezultatele studiului, interpretarea factologică, concluziile și recomandările din această publicație reflectă opinia echipei de cercetare, poziția Centrului Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada” (Moldova) și nu constituie în mod obligatoriu poziția finanțatorilor.

Coordonator:

Daniela MISAIL-NICHITIN

Autor studiu:

Diana CHEIANU-ANDREI

Redactor:

Diana SENIC

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

ISBN

Dreptul de autor:

Centrul Internațional „La Strada”

Chișinău, MD-2012

C.P. 259

Republica Moldova

Relații la tel. + 373 22 234 906

fax: +373 22 234 907

www.lastrada.md

**Centrul de Investigații și Consultanță
„SocioPolis”,**

Chișinău, MD-2064

Str. Ion Creangă, 39/2

Republica Moldova

Relații la tel. + 373 22 582 983

fax: + 373 22 582 983

e-mail: info@sociopolis.md

www.sociopolis.md

INTRODUCERE

Familia reprezintă o interfață între individ și societate, pentru că sprijină integrarea membrilor săi în societate, în același timp, îi protejează de factorii stresanți din viața socială. Ea dezvoltă capacitățile de autonomie a membrilor săi și contribuie la educarea și creșterea sănătoasă a noilor generații. Criza socioeconomică actuală, schimbările în sistemul familial și relațiile familiale periclitează realizarea funcțiilor în familie și provoacă consecințe profunde, la nivel biologic, psihologic și social, pe termen lung. În aceste condiții, adolescenții au nevoie de informare și ghidare în dezvoltarea deprinderilor de viață, în formarea unor cupluri armonioase, bazate pe egalitate de gen. Perioada adolescenței este cea mai indicată pentru formarea abilităților de relaționare interpersonală.

Necesitatea unor programe educaționale pentru tinerele generații, care să fie orientate spre formarea unor familii armonioase și durabile, în care problemele să fie rezolvate fără violență, analizate și soluționate amical, a determinat elaborarea de către Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada” a curriculumului pentru disciplina opțională „Relații armonioase în familie”, pentru elevii claselor a X-a – XII-a.

În anul de învățământ 2016-2017, disciplina opțională a fost propusă elevilor din 22 de instituții de învățământ din Republica Moldova.

Scopul studiului dat a urmărit cunoașterea impactului disciplinei opționale „Relații armonioase în familie” asupra elevilor, cadrelor didactice, precum și a posibilităților de îmbunătățire a unor aspecte ale disciplinei opționale. Drept urmare, s-au studiat opiniile elevilor care au beneficiat de această disciplină opțională (eșantion de bază) și a celor care nu au beneficiat (eșantion de control), a cadrelor didactice din 22 de instituții de învățământ (august-septembrie 2016 – Studiu Baseline) și la sfârșitul acestuia (aprilie-mai 2017 – Studiu Endline).

Obiectivele specifice ale cercetărilor au vizat evaluarea schimbărilor care s-au produs în:

- percepțiile și atitudinile privind relațiile premaritale, inclusiv a relațiilor abuzive, la etapa premaritală;
- cunoștințele privind comportamentele de risc la etapa premaritală;
- atitudinile privind valorile unei familii fericite;
- cunoștințele privind stereotipurile de gen în familie;
- percepțiile și atitudinile privind rolul femeii și al bărbatului în familie și a responsabilităților familiale;
- cunoștințele despre violența în familie și despre instituțiile care oferă asistență;
- așteptările tinerilor de la disciplina opțională „Relații armonioase în familie”;
- necesitatea disciplinei opționale, în viziunea părinților;
- utilitatea disciplinei „Relații armonioase în familie”, în viziunea tinerilor și a cadrelor didactice.

Studiul *Schimbările determinate de disciplina opțională „Relații armonioase în familie”, la nivel de percepții, stereotipuri și atitudini*, e destinat reprezentanților Ministerului Educației, managerilor instituțiilor educaționale și cadrelor didactice, tuturor actanților implicați în dezvoltarea politicilor educaționale în domeniul vieții de familie, precum și părinților, elevilor din Republica Moldova.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Metodele de cercetare la etapele Baseline și Endline

Cantitativ

220 chestionare cu elevi, clasa 10-12, audienți ai disciplinei opționale la etapa Baseline

220 chestionare cu elevi clasa 10-12, ce au audiat disciplina opțională la etapa Endline

220 chestionare cu elevi, clasa 10-12, care nu vor audia disciplina opțională la etapa Baseline

220 chestionare cu elevi clasa 10-12, care nu au audiat disciplina opțională la etapa Endline

288 chestionare cu părinții elevilor care au audiat disciplina opțională la etapa Endline

Calitativ

1 discuție Focus Grup cu cadrele didactice ce vor preda disciplina la etapa Baseline

1 discuție Focus Grup cu cadrele didactice ce au predat disciplina la etapa Endline

1 discuție Focus Grup cu băieți, audienți ai disciplinei opționale, regiunea Sud, la etapa Baseline

1 discuție Focus Grup cu băieți, audienți ai disciplinei opționale, regiunea Centru, la etapa Endline

1 discuție Focus Grup cu fete, audienți ai disciplinei opționale, regiunea Nord, la etapa Baseline

1 discuție Focus Grup cu fete, audienți ai disciplinei opționale, regiunea Nord, la etapa Endline

1 discuție Focus Grup cu băieți și fete, audienți ai disciplinei opționale, regiunea Centru, la etapa Baseline

1 discuție Focus Grup cu băieți și fete, audienți ai disciplinei opționale, regiunea Sud, la etapa Endline

Pentru atingerea scopului și a obiectelor de cercetare, s-a propus o abordare metodologică complexă, axată pe măsurarea cunoștințelor, percepțiilor și atitudinilor elevilor și cadrelor didactice, în domeniul relațiilor de cuplu, la etapa de inițială a proiectului și la cea finală, care să permită triangularea datelor. La etapa Baseline, s-a urmărit evaluarea cunoștințelor, percepțiilor și atitudinilor elevilor și a cadrelor didactice, iar la etapa Endline, măsurarea schimbărilor produse de disciplina „Relații armonioase în familie”, la nivel de cunoștințe, percepții și atitudini ale elevilor și ale cadrelor didactice, precum și dificultățile în procesul de implementare a disciplinei.

SUMAR AL CONSTATĂRILOR

Disciplina opțională „Relații armonioase în familie”, pentru adolescenții din clasele a X-a – a XII-a, este o sursă de informații, dar și o disciplină pentru meditare și evaluare a cunoștințelor, percepțiilor, atitudinilor, stereotipurilor proprii, un laborator în care aceștia dobândesc noi competențe de comunicare asertivă, de abordare a conflictelor familiale, de formare a unor relații durabile și a unor viitoare familii armonioase.

În general, în rândul elevilor care au audiat disciplina opțională „Relații armonioase în familie”, s-au constatat mai multe schimbări la nivel de cunoștințe, percepții, atitudini, stereotipuri privind comportamentele de risc, la etapa premaritală, rolul femeii și al bărbatului în familie, responsabilitățile familiale, violența în familie și instituțiile care oferă asistență, decât la elevii care nu au audiat această disciplină.

48,6% dintre adolescenții, beneficiari ai disciplinei opționale, au susținut că această disciplină este foarte utilă, 39,1% - utilă, doar 11,4% - puțin utilă și 0,9% - deloc utilă. Topul celor mai utile teme discutate în cadrul disciplinei cuprind (în opinia elevilor): violența, inclusiv, manipularea la etapa premaritală, violul – 40,7%, cuplul, familia: aspecte legale – 40,2%, subtilitățile pasiunii, îndrăgostirii, iubirii – 35,5%, dinamica relației în cuplu – 22,6%.

Necesitatea studierii disciplinei opționale „Relații armonioase în familie” a fost menționată de 88,2% dintre părinții care au participat la cercetare, față de 6,9% care au menționat că nu știu și 4,9% dintre părinții care au evidențiat că disciplina dată nu trebuie studiată la școală, pentru că un copil poate afla aceste lucruri și acasă. S-a constatat că disciplina va fi predată de către persoane competente, iar experiența părinților este una limitată.

Disciplina opțională „Relații armonioase în familie” trebuie să devină una obligatorie pentru elevii claselor liceale, în opinia mării majorități a elevilor și a cadrelor didactice, din cauza provocărilor care există, actualmente, în Republica Moldova: numărul mare de divorțuri, lipsa unui/ambilor părinți din cauza migrației, lipsa unor modele familiale pozitive în multe cupluri contemporane etc.

1. Tehnică de validare prin care se combină mai multe tehnici de culegere a datelor pentru a diminua distorsiunile inerente fiecăreia din ele. Triangularea permite verificarea justetei și stabilității rezultatelor.

Un rol deosebit în procesul de instruire a elevului îl are profesorul, ca sursă de cunoștințe, ca model de valori, ca utilizator de metode interactive, ca disponibilitate de comunicare și interacțiune. Elevii au menționat ca profesorul care va preda această disciplină trebuie să fie „înțelegător”, „calm”, „echilibrat”, „să cunoască psihologia copiilor”, „să respecte egalitatea de gen”, „să-și facă lucrul cu pasiune”, „puțin sever”; o persoană deschisă care să găsească limbaj comun cu toți elevii din clasă. Alte aspecte evidențiate, care fac parte din portofoliul obligatoriu al profesorului, sunt: acceptarea diversității de opinii, crearea unei atmosfere favorabile pentru a învăța, utilizarea diferitor metode interactive de predare, găsirea argumentelor pentru a explica situațiile concrete etc.

CONSTATĂRI-CHEIE

Necesitatea și utilitatea disciplinei opționale

- Elevii au evidențiat că disciplina opțională este „*de folos*”, „*o lecție de viață pentru familie*” cu multiple efecte în viitor - „*ne învață cum să ne comportăm în familia noastră, cum să avem o familie armonioasă*”, „*cum să fim egali în drepturi*”, „*cum să depășim relațiile agresive... cum să ieșim dintr-o astfel de relație*”. Cadrele didactice au menționat că disciplina opțională „*Relații armonioase în familie*” este una „*binevenită*”, „*utilă*”, pentru că ar constitui „*abecedarul vieții de familie*”, „*un ghid*”, pentru că abordează problemele cu care se confruntă familiile din societatea contemporană.
- Cadrele didactice au semnalat că au rămas impresionate de interesul și activismul elevilor la ore, precum și de rezultatele activităților desfășurate. Elevii au fost foarte creativi, ingenioși, au prezentat date statistice, diverse informații, desene și imagini, simboluri etc., într-un mod original. Un rol important în implementarea disciplinei l-au avut strategiile didactice și metodele utilizate: studiul de caz, lucrul individual, proiectul de grup, jocurile: „*Semaforul*”, „*Turul Galeriei*”, „*Mână oarbă*”, „*Explozia stelară*”, care descătușează elevii și îi implică activ.
- Principalele dificultăți cu care s-au confruntat cadrele didactice în predarea disciplinei cuprind: neîncadrarea în timp, lipsa suportului informațional pentru elevi (manual), insuficiența materialelor audio-vizuale, multitudinea de sarcini pentru lucrul individual (Caietul elevului), dificultăți în înțelegerea unor teme, procesul de evaluare.
- Unele cadre didactice au evidențiat necesitatea unei legături mai strânse cu părinții elevilor care audiază disciplina opțională. Acesta s-ar putea face prin invitarea părinților la începutul anului de învățământ, vizionarea, împreună cu elevii, a filmului „*Culorile*” și explicarea importanței disciplinei pentru viitorul elevilor, implicarea părinților în discuții la unele teme.

Schimbări la nivel de cunoștințe, percepții, atitudini, stereotipuri privind relațiile premaritale

- Disciplina opțională „Relații armonioase în familie” a determinat schimbări la nivelul percepțiilor și atitudinilor elevilor față de relațiile premaritale. A crescut numărul elevilor care *nu sunt de acord* că o fată care locuiește împreună cu un băiat, până la căsătorie, este de un comportament ușuratic (+21,8 p.p. pentru cei care au audiat disciplina, în comparație cu +14,1 p.p. care nu au audiat-o), precum și a celor care *nu sunt de acord* cu faptul dacă un băiat face sex cu o fată, în afara căsătoriei, el nu are nici o responsabilitate față de ea (+20,0 p.p. pentru elevii care au audiat disciplina opțională, în comparație cu -5,0 p.p. care nu au audiat-o) și, nu în ultimul rând, s-a majorat numărul elevilor care *nu sunt de acord* cu faptul că atunci când există o mare atracție sexuală, există și o mare iubire (+17,3 p.p. pentru elevii care au audiat disciplina, în comparație cu +6,4 p.p. care nu au audiat-o). Analiza schimbărilor, în opinia cadrelor didactice, privind aspectele nominalizate reflectă, de asemenea, anumite progrese (a se vedea Tabelul 1).

Tabelul 1. Atitudini privind relațiile premaritale, elevi, %

Dezacordul elevilor cu afirmațiile de mai jos	Eșantionul de bază			Eșantionul de control		
	Baseline	Endline	Progresul (p.p.) ⁶	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)
O fată care locuiește împreună cu un băiat până la căsătorie este de purtare ușoară	47,3	69,1	+21,8	52,3	66,4	+14,1
Dacă un băiat face sex cu o fată în afara căsătoriei, el nu are nici o responsabilitate față de ea	53,6	73,6	+20,0	63,6	58,6	-5,0
O fată doar prin relații intime poate dovedi partenerului că îl iubeste	87,7	96,4	+8,7	91,4	94,1	+2,7

2. Progresul relevă schimbări în cunoștințe, percepții, stereotipuri, atitudini, în puncte procentuale (p.p), care s-au produs diferențiat la elevii care au audiat disciplina opțională „Relații armonioase în familie” (eșantionul de bază) și la cei care nu au audiat (eșantionul de control), în perioada dintre Baseline și Endline. În cadrul cercetării în analiza progresului, ne vom baza pe dezacordul elevilor față de anumite percepții, stereotipuri atitudini, mai rar, pe acordul total și acordul parțial referitor la unele percepții, atitudini corecte.

- Dacă, până la predarea disciplinei, o parte dintre adolescenți acordau o atenție importantă aspectului fizic în alegerea partenerului, datele cercetării finale relevă că aceștia au devenit mai informați referitor la aspectele ce trebuie să le cunoască despre partener/ă. Au înțeles că trebuie să vadă lucrurile în ansamblu. Actualmente, ei sunt precauți nu doar la aspectul fizic al persoanei, ci și la trăsăturile morale.
- Datele cercetării Baseline au demonstrat că semnele manipulării și ale abuzului, la etapa premaritală, nu sunt percepute și înțelese de către tineri. Doar 1/3 dintre ei le-au menționat corect. Cercetarea Endline relevă că unele cunoștințe ale elevilor la acest capitol s-au îmbunătățit. După audierea disciplinei, peste 50 la sută dintre elevi au putut nominaliza diferite semne ale manipulării și ale abuzului. De asemenea, s-au constatat unele schimbări de opinii ale cadrelor didactice la capitolul semnele manipulării și ale abuzului, la etapa inițierii unei relații.
- Cunoștințele adolescenților privind comportamentele de risc s-au îmbunătățit. Marea majoritate a tinerilor au înțeles importanța informării, asumării responsabilităților și controlului comportamentului, pentru a preveni sarcinile nedorite, abuzul, manipularea, la etapa premaritală. Respectiv, a crescut de la 51,4%, la 69,5% (+18,1 p.p.) ponderea celor care și-au expus **dezacordul** ce ține de responsabilitatea femeii de a se proteja pentru a evita o sarcină nedorită. La această întrebare însă există diferențe semnificative de gen. Numărul fetelor care și-au manifestat dezacordul este mai mare decât al băieților – 72,7% și 62,9%, respectiv.
- Adolescenții au învățat la disciplina opțională modalități de a spune „Nu” unui partener care insistă la relații sexuale: (i) comunicarea asertivă referitoare la faptul că nu sunt pregătit/ă; (ii) insistarea că nu ești gata pentru o relație serioasă și nu poți face acest pas; (iii) informarea adulților în cazul când partenera/ul insistă.
- Cercetarea Endline relevă tendințe pozitive în schimbarea percepțiilor și a unor stereotipuri față de viol: s-a majorat numărul tinerilor care **nu sunt de acord** cu faptul că fetele sau femeile din familii asigurate nu ajung victime ale violului (+ 23,7 p.p., printre audienții disciplinei opționale, față de o creștere de doar 1,8 p.p., în rândul elevilor care nu au audiat disciplina), dar și a celor care **nu sunt de acord** că un bărbat dintr-o familie bine asigurată nu poate să fie un violator (+ 21,8 p.p., în comparație cu +6,8 p.p.). Schimbări în opiniile elevilor audienți ai disciplinei opționale s-au constatat și

referitor la *dezacordul* cu afirmația că o fată sau o femeie îmbrăcată sumar este de vină pentru că a provocat violul – de la 35,5%, la 46,8% (+11,3%), precum și a *dezacordului* că nu se consideră viol dacă fata sau femeia, în timpul actului sexual constrâns, nu s-a opus și nu și-a exprimat dezacordul - de la 23,2%, la 35,5% (+12,3 p.p.). În rândul cadrelor didactice care au implementat disciplina opțională, de asemenea, s-au atestat schimbări pozitive privind percepția violului. Cu toate acestea, datele cercetării Endline relevă că schimbarea stereotipurilor la acest capitol este un proces anevoios și atâta timp cât acestea nu se preschimbă la cadrele didactice, nu putem să așteptăm mari progrese în rândul tinerilor (a se vedea Tabelul 2).

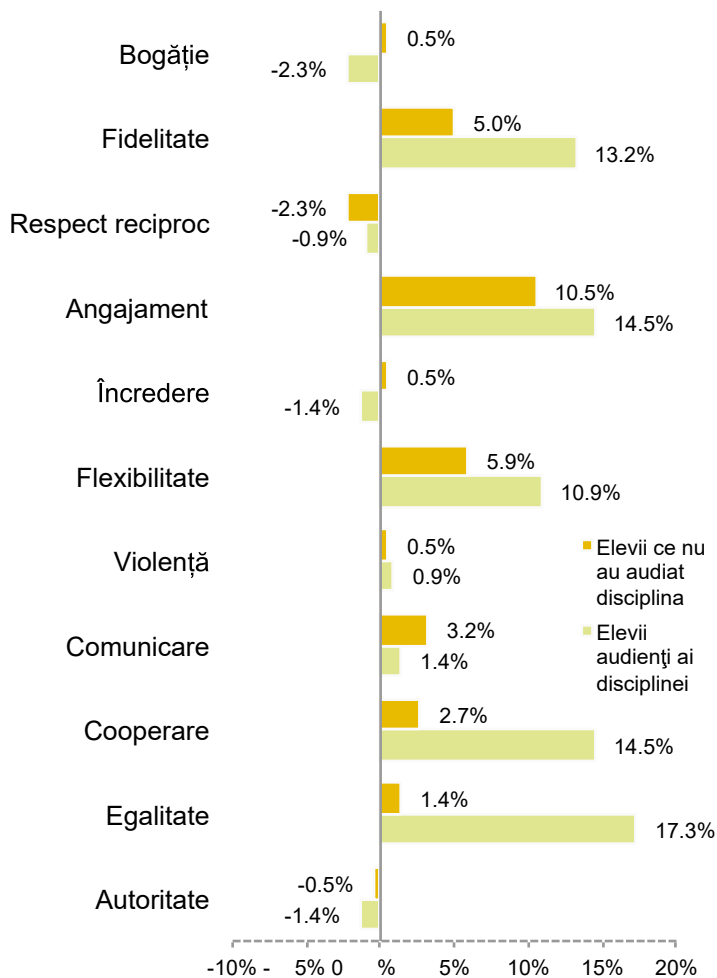
Tabelul 2. Percepții și atitudini privind violul, elevi, %

Dezacordul elevilor cu afirmațiile de mai jos	Eșantionul de bază			Eșantionul de control		
	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)
Fetele / femeile din familii bine asigurate nu ajung victime ale violului	53,6	77,3	+23,7	66,8	68,6	+1,8
Un bărbat dintr-o familie bine asigurată nu poate să fie un violator	55,9	77,7	+21,8	60,9	67,7	+6,8
Dacă o fată / femeie este violată, este și vina ei	58,2	58,2	0	62,3	53,2	-9,1
Dacă o fată / femeie este îmbrăcată sumar (fustă scurtă, tocure, machiaj etc.) este vinovată în cazul violului, fiindcă a provocat violatorul prin ținuta ei	35,5	46,8	+11,3	38,6	38,6	0
Nu se consideră viol dacă fata / femeia, în timpul actului sexual constrâns, nu a strigat și nu și-a exprimat dezacordul	23,2	35,5	+12,3	29,5	28,2	-1,3

Schimbări la nivel de cunoștințe, percepții, atitudini, stereotipuri privind familiile armonioase

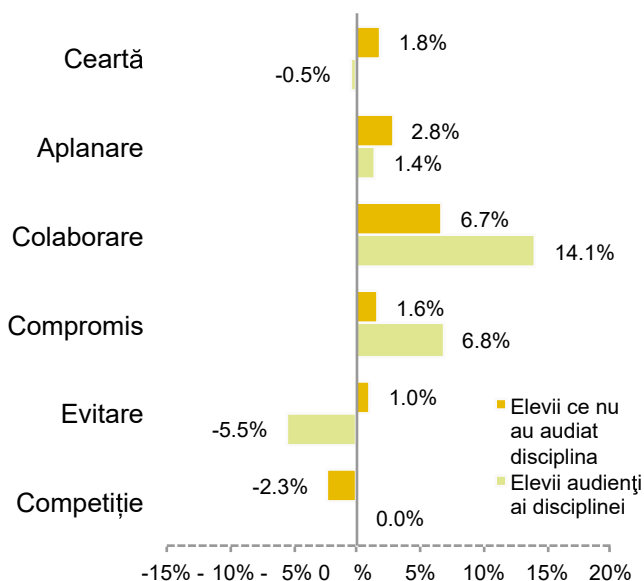
- Cercetările realizate semnalează ușoare îmbunătățiri, în viziunile elevilor care au audiat disciplina opțională, referitor la relațiile armonioase în familie și familia fericită, în comparație cu cei care nu au beneficiat de acest curs. A crescut ponderea elevilor de la 25,5%, la 41,4% (+15,9 p.p.) din eșantionul de bază, care *nu sunt de acord* că partenerul perfect trebuie să satisfacă toate așteptările (și doar +4,1, p.p. printre elevii care nu au audiat disciplina opțională).
- Există dificultăți în schimbarea unor stereotipuri ale elevilor, dar și ale cadrelor didactice despre familia fericită. Astfel, o bună parte dintre aceștia împărtășesc încă ideea că o familie este fericită doar dacă are copii, că o familie este fericită doar atunci când este bine asigurată financiar etc.
- Nucleul valoric al unei familii fericite, în opinia tinerilor, până la audierea disciplinei opționale și după audierea acesteia, relevă 7 valori de bază: încredere, respect reciproc, comunicare, egalitate, fidelitate, cooperare, angajament. Semnalăm însă că importanța unor valori a crescut. Spre exemplu, egalitatea (+17,3%), angajamentul (+14,6%), cooperarea (+14,5%), fidelitatea (+13,2%), flexibilitatea (+10,9%) (a se vedea Figura 1). Analiza opiniilor, prin prisma variabilei de gen, relevă că se păstrează unele diferențe între valorile fetelor și cele ale băieților. Băieții care au audiat disciplina opțională pun un accent mai mare pe cooperare (71,4%), bogăție (18,6%), autoritate (11,4%). Fetele însă, într-o măsură mai mare decât băieții, pun accentul pe așa valori, precum: încrederea (97,3%), respectul reciproc (95,3%), comunicarea (92,7%), egalitatea (90,7%), angajamentul (40%), flexibilitatea (26%).

Figura 1. Progresul răspunsurilor între studiul Baseline și Endline la întrebarea „Care sunt valorile pe care trebuie să le aibă o familie pentru a fi fericită?” Elevii ce au auzit disciplina opțională și cei care nu au auzit, date comparative, %

- Tendințe pozitive se observă și în ceea ce privește strategiile de abordare a conflictelor în familie. A crescut ponderea elevilor ce înțeleg că altercațiile în familie trebuie abordate prin strategii de colaborare (+14,0 p.p.) și compromis (+6,8 p.p.), a se vedea Figura 2. La etapa Baseline, aproximativ, al treilea băiat consideră că evitarea este o bună strategie pentru soluționarea conflictelor din familie. Numărul băieților care nu cunoșteau strategii pentru abordarea conflictelor în familie, de asemenea, era destul de mare – 7,7%, față de 1,7%, în cazul fetelor. Cercetarea Endline indică o creștere de 29,4 p.p., în rândul băieților, referitor la faptul că toate conflictele în familie trebuie soluționate prin colaborare, dar și reducerea cu 6,3 p.p. a celor care nu cunosc strategii de abordare a conflictelor în familie.

Figura 2. Progresul răspunsurilor între studiul Baseline și Endline la întrebarea „Prin ce strategii trebuie abordate conflictele în familie?” Elevii ce au audiat disciplina opțională și cei care nu au audiat, date comparative, %

- Cercetarea Baseline a atestat prezența unor stereotipuri privind egalitatea de gen în familie și în societate atât în rândul elevilor, cât și al cadrelor didactice. Pentru combaterea stereotipurilor, cadrele didactice au utilizat în timpul disciplinei opționale

„Relații armonioase în familie” diverse metode interactive: jocul de rol, studiul de caz, dezbateră, teatrul social. Cu ajutorul acestora, s-a prezentat diversitatea de comportamente, după care elevii au avut posibilitatea să mediteze asupra avantajelor și dezavantajelor fiecăruia.

- Disciplina opțională a determinat reducerea stereotipului precum că bărbatul este persoana care trebuie să asigure familia financiar, iar soția este responsabilă de creșterea și educația copiilor. Astfel, a crescut numărul elevilor care nu sunt de acord cu afirmația dată – de la 32,7%, la 58,2% (+25,5 p.p.) cei care au auzit disciplina, în comparație - de la 31,8%, la 45,5% (+13,7 p.p.) cei care nu au beneficiat de disciplina opțională (a se vedea Tabelul 3). Semnalăm că, din perspectiva de gen, s-au constatat diferențe semnificative la acest subiect. Numărul fetelor care nu sunt de acord cu afirmația dată este de 65,3%, în comparație cu 42,9% al băieților.

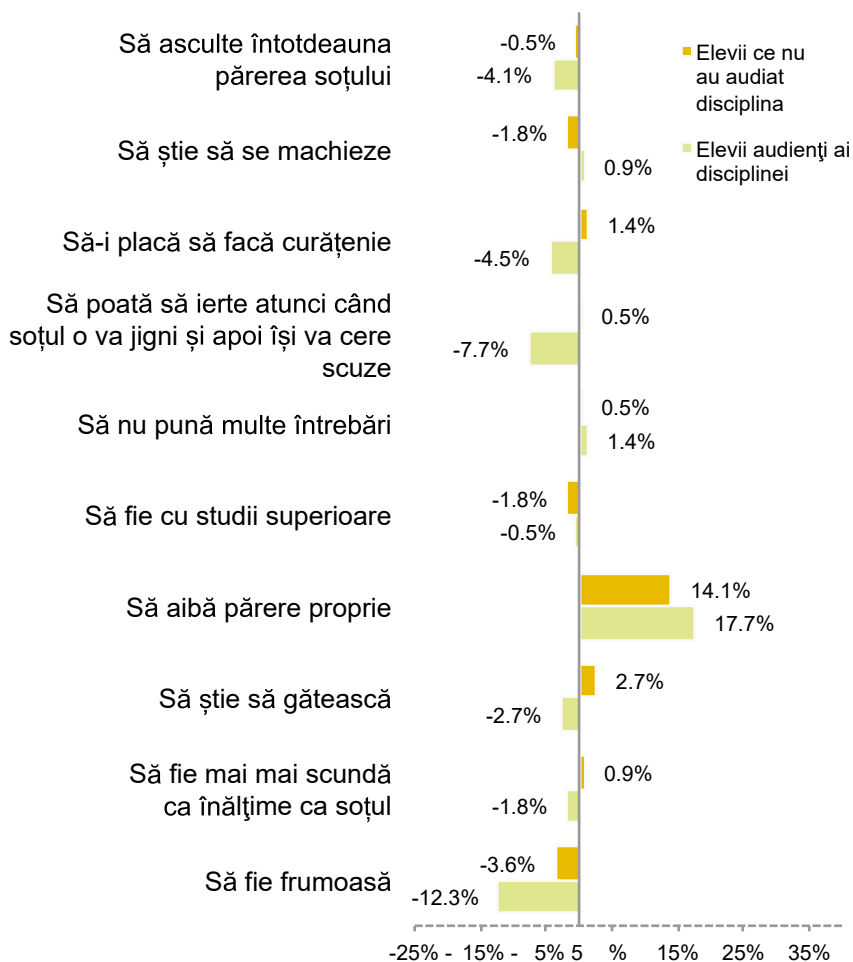
Tabelul 3. Percepții privind relațiile armonioase în familie și familia fericită, elevi, %

Dezacordul elevilor cu afirmațiile de mai jos	Eșantionul de bază			Eșantionul de control		
	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)
Egalitatea de gen este atunci când bărbații și femeile sunt egali în drepturi și obligații	4,1	2,3	-1,8	2,7	1,8	-0,9
Dacă bărbatul câștigă suficienți bani, soția trebuie să stea acasă și să aibă grijă de gospodărie și de copii	32,7	58,2	+25,5	31,8	45,5	+13,7
Salariile/veniturile partenerilor sunt comune, în cadrul familiei	4,1	1,4	-2,7	2,7	1,4	-1,3
Într-o familie, soțul trebuie să fie mai în vârstă ca soția	51,8	58,6	+6,8	45	53,6	+8,6
Într-o familie soția, trebuie să fie mai scundă decât soțul	55	65,5	+10,5	50	53,2	+3,2
Bărbatul care își cere scuze de la femeie pentru faptele sale este un bărbat slab	93,2	96,4	+3,2	93,2	91,4	-1,8
Bărbatul sau femeia care a fost căsătorit/ă, iar apoi a divorțat nu merită încredere	71,8	81,8	+10,0	75	78,6	+3,6

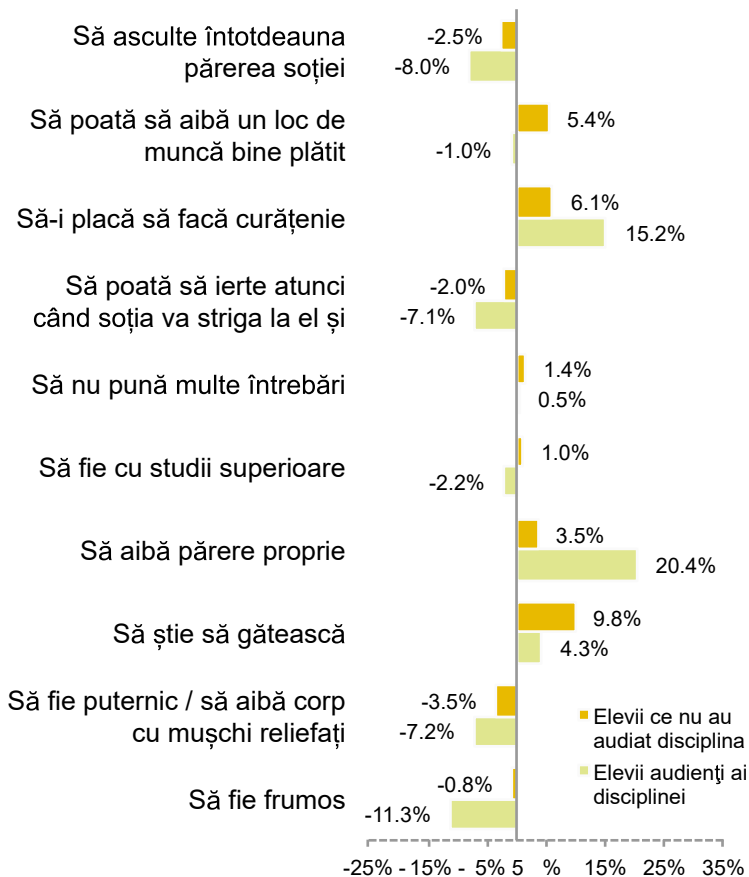
- În studiul Endline, peste 73 la sută dintre fete și-au expus acordul total sau acordul parțial, referitor la afirmația - dacă soțul trebuie să meargă singur la întâlnirea cu prietenii, atunci acesta trebuie să informeze partenera, situație cu care băieții sunt de acord într-o măsură mai mică (65 la sută). Comparativ, 77 la sută dintre fete și 82 la sută dintre băieți consideră (acord total sau parțial) - dacă soția merge la o întâlnire cu prietenii, atunci aceasta trebuie să informeze partenerul. 13 dintre cadrele didactice au menționat acordul (total sau parțial) pentru afirmația - soțul trebuie să-și ceară voie întotdeauna de la soție atunci când vrea să meargă singur la întâlnire cu prietenii și viceversa.
- Cercetarea Baseline a demonstrat prezența stereotipurilor în rândul tinerilor privind imaginea și rolurile femeii în cadrul gospodăriei. Astfel, o bună gospodină și o bună soție trebuie să știe a găti (85,2%), să-i placă să facă curățenie (70,2%), să aibă părere proprie (61,6%), să asculte întotdeauna părerea soțului (49,8%), să poată ierta soțul atunci când acesta o va jigni, dar își va cere scuze (40,2%), să fie frumoasă (25,5%), să fie cu studii superioare (22,5%). Cercetarea Endline relevă unele schimbări în percepțiile elevilor privind rolurile femeii și ale bărbatului în familie. Schimbările sunt mai semnificative la elevii care au audiat disciplina opțională, în comparație cu cei care nu au audiat această disciplină. Astfel, în rândul primilor, a crescut ponderea elevilor ce consideră că este important pentru „o bună gospodină” să aibă părere proprie (+17,7 p.p.), a scăzut ponderea celor care pun accentul pe frumusețe (-12,3 p.p.), pe „iertarea” soțului atunci când acesta își jignește soția (-7,7 p.p.), pe realizarea sarcinilor de menaj (-4,5 p.p.), pe ascultarea soțului (-4,1, p.p.) etc. (a se vedea Figura 3).

Figura 3. Progresul răspunsurilor între studiul Baseline și Endline la întrebarea „În ce situații putem afirma că o fată va fi „o bună gospodină” și „o bună soție?” Elevii ce au audiat disciplina opțională și cei care nu au audiat, date comparative, %

- Stereotipurile erau prezente și vis-a-vis de rolul bărbatului în familie. Cercetarea Baseline relevă că un bun gospodar și un bun soț, în opinia tinerilor, trebuie să aibă un loc de muncă bine plătit (72,3%), să aibă părere proprie (63,6%), să asculte întotdeauna de părerea soției (57,0%), să poată ierta atunci când soția va striga la el și apoi își va cere scuze (53,9%), să știe să gătească (44,3%), să-i placă să facă curățenie (30,0%), să fie cu studii superioare (26,8%), să fie puternic sau să aibă mușchii reliefați (25,2%), să fie frumos (18,6%). Cercetarea Endline relevă schimbări semnificative în percepția rolului bărbatului în familie: a crescut ponderea elevilor ce apreciază părerea proprie la un bun gospodar (+20,4 p.p.), implicarea în menaj (+15,2%), pe de o parte, pe de altă parte, a scăzut importanța frumuseții (-11,2 p.p.), mușchilor reliefați, ascultării permanente a părerii soției (-8,0 p.p.), „iertării” soției în cazurile când aceasta strigă (-7,1 p.p.) (a se vedea Figura 4).

Figura 4. Progresul răspunsurilor între studiul Baseline și Endline la întrebarea „În ce situații putem afirma că un băiat va fi „un bun gospodar” și „un bun soț?” Elevii ce au audiat disciplina opțională și cei care nu au audiat, date comparative, %

- Viziunile tinerilor referitor la responsabilitățile familiale sunt influențate de educația primită în cadrul familiei de origine. Datele cercetărilor relevă însă că disciplina „Relații armonioase în familie” a reușit să producă schimbări semnificative în atitudinile a peste 20 la sută a tinerilor privind responsabilitățile în cadrul familiei: a crescut cu 20,5 p.p. dezacordul referitor la faptul că cel mai important lucru pentru o femeie este a avea grijă de casă și a găti (+14,1 p.p. în rândul celor care nu au audiat), a crescut cu 24,5 p.p. dezacordul cu faptul că schimbarea scutecelor, spălarea și alimentarea copiilor intră în responsabilitățile femeii (+10,5 p.p. comparativ), a crescut cu 25,9 p.p. dezacordul cu faptul că bărbatul trebuie să aibă ultimul cuvânt în luarea deciziilor în familie (+4,1 p.p. comparativ), a crescut cu 20,4 p.p. dezacordul precum că bărbatul în familie trebuie să aibă ultimul cuvânt în gestionarea banilor (+2,7 p.p. comparativ) (a se vedea Tabelul 4).

Tabelul 4. Atitudini privind responsabilitățile în cadrul familiei, elevi, %

Dezacordul elevilor cu afirmațiile de mai jos	Eșantionul de bază			Eșantionul de control		
	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)
Pentru o femeie, cel mai important lucru este de a avea grijă de casă și de a găti	35,0	55,5	+20,5	32,3	46,4	+14,1
Schimbarea scutecelor, spălarea și alimentarea copiilor intră în responsabilitatea mamei	32,3	56,8	+24,5	34,5	45,0	+10,5
Bărbatul trebuie să aibă ultimul cuvânt în luarea deciziilor în familie	36,8	62,7	+25,9	36,4	40,5	+4,1
Bărbatul trebuie să aibă ultimul cuvânt în cheltuirea banilor	58,2	78,6	+20,4	58,2	60,9	+2,7

Schimbări la nivel de cunoștințe, percepții, atitudini, stereotipuri referitoare la violența în familie

- Cercetarea Endline prezintă ușoare îmbunătățiri în informarea elevilor privind agresivitatea și violența. A crescut ponderea elevilor ce și-au anunțat *dezacordul* că agresorul poate fi ușor identificat la prima întâlnire cu 13,2 p.p., față de doar 2,3 p.p. la elevii

care nu au audiat disciplina. Ponderea elevilor din eșantionul de bază, care nu sunt de acord că o femeie trebuie să tolereze violența pentru a-și păstra familia, de asemenea, a crescut cu 10,4 p.p., față de doar 5,9 p.p. în eșantionul de control (a se vedea Tabelul 5). Diferențele de gen la acest subiect se micșorează: 88% dintre fete sunt în *dezacord*, față de doar 82,1% dintre băieții care au audiat disciplina.

Tabelul 5. Percepții privind agresivitatea și violența, elevi, %

Dezacordul elevilor cu afirmațiile de mai jos	Eșantionul de bază			Eșantionul de control		
	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)	Baseline	Endline	Progresul (p.p.)
Un agresor este ușor identificabil de la prima întâlnire	32,3	45,5	+13,2	29,5	31,8	+2,3
O femeie trebuie să tolereze violența, abuzul pentru a-și păstra familia	77,3	87,7	+10,4	74,1	80	+5,9

- Cunoștințele elevilor despre formele violenței în familie erau insuficiente, la etapa cercetării Baseline. Doar 25 la sută dintre elevi cunoșteau despre violența economică, 28 la sută – violența spirituală, 43 la sută – violența sexuală, 79 la sută – violența psihologică și 85 la sută - violența fizică. La cercetarea Endline, s-a atestat creșterea gradului de cunoaștere a formelor de violență: cu 30,9 p.p. a violenței sexuale, cu 18,6 p.p. a violenței economice, cu 15,0 p.p. a violenței spirituale și cu 12,3 p.p. a violenței psihologice, la fel 12,3 p.p. a violenței fizice. Analiza comparativă a schimbărilor survenite relevă că la audienții disciplinei opționale „Relații armonioase în familie” cunoștințele privind formele de violență au crescut aproape dublu, în comparație cu elevii care nu au audiat această disciplină.
- În cercetarea Baseline, s-a constatat că elevii întâmpinau dificultăți în perceperea situațiilor de violență în familie. Cei mai mulți asociau violența în familie cu bătaia sau lovirea unui membru, mai rar, situații când se folosesc cuvinte urâte, când se strigă etc. Disciplina opțională a permis o mai bună înțelegere a situațiilor de violență în familie, în special, când copiii își bat/lovească părinții (+22,3 p.p.), când soția bate/lovește soțul (+15,9 p.p.), când soțul strigă la soție sau soția la soț (+15,5 p.p.), când un membru al familiei se teme de alt membru (+13,2 p.p.), când soții se numesc urât (+13,2, p.p.), când părinții îi numesc pe copiii urât (+11,8 p.p.), când părinții strigă la copii (+10,0 p.p.).

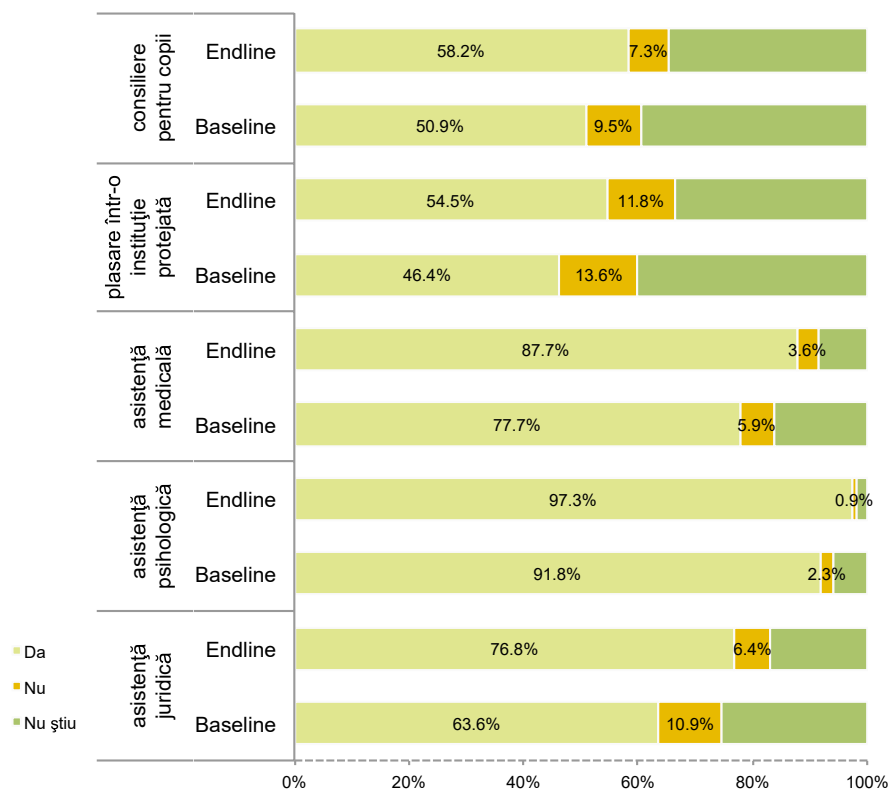
- Printre audienții disciplinei opționale s-a redus numărul celor care consideră că nu ar trebui să intervină nimeni în cazul violenței în familie, aceasta fiind problema internă a familiei (de la 50,9% la 29,5%). În același timp, semnalăm că a crescut numărul elevilor ce știu că, în caz de violență, trebuie să intervină polițistul de sector (de la 26,6% la 53,65), rudele (de la 23,6% la 49,1%), asistentul social (de la 24,1% la 39,5%), prietenii (de la 10,9% la 27,3%), medicul (de la 6,4% la 20,0%), cadrele didactice (de la 5,9% la 15,5%) (a se vedea Figura 5). Datele cercetării relevă că, la acest capitol, a crescut gradul de informare și printre elevii care nu au avut această disciplină, însă într-o măsură mai mică decât la elevii beneficiari ai cursului „Relații armonioase în familie”. Acest fapt se explică prin abordarea tematicii violenței și în cadrul disciplinei „Educație civică”.

Figura 5. Progresul răspunsurilor între studiul Baseline și Endline la întrebarea „Cine ar trebui să intervină în situații de violență în familie?” Elevii ce au audiat disciplina opțională și cei care nu au audiat, date comparative, %

- Gradul de cunoaștere a măsurilor de protecție pentru victimele violenței în familie s-a îmbunătățit în eșantionul de bază într-o măsură mai mare decât în cel de control. Astfel, cunoașterea despre existența asistenței juridice a crescut de la 63,6%, la 76,8% a asistenței psihologice de la 91,8%, la 97,3%, a asistenței medicale de la 77,7%, la 87,7% a cazării sau plasamentului de la 46,6%, la 54,5% și a consilierii pentru copii de la 50,9%, la 58,2% în eșantionul de bază. A crescut și gradul de informare a cadrelor didactice referitor la măsurile de protecție la care au dreptul victimele violenței. Putem afirma că marea majoritate a cadrelor didactice cunosc măsurile de protecție pentru victimele violenței în familie, însă există loc pentru a îmbunătăți situația (a se vedea Figura 6).

Figura 6. Cunoașterea măsurilor de protecție la care au dreptul victimele violenței în familie, elevii care au audiat disciplina, %

- La cercetarea Baseline, cunoașterea instituțiilor la care pot să apeleze victimele violenței în familie era redusă. 52,3% dintre elevii din eșantionul de bază și 54,1% din cel de control au menționat că nu cunosc instituțiile la care să apeleze, în cazurile de violență. La cercetarea Endline, numărul celor care nu cunosc instituțiile la care pot apela după ajutor s-a micșorat cu 25 p.p., în eșantionul de bază, și 19,6 p.p., în eșantionul de control. Observăm că îmbunătățirea cunoștințelor a fost posibilă și în eșantionul de control datorită cursului de „Educație civică”, însă într-o măsură mult mai mică. Analiza instituțiilor menționate, relevă că informarea a fost diferită, în cadrul disciplinei opționale „Relații armonioase în familie” și a disciplinei obligatorii „Educația civică”. Numărul elevilor care au audiat disciplina opțională și cunosc telefonul de încredere 08008808 s-a majorat cu 33,6 p.p., în comparație cu doar 5,5 p.p. în eșantionul de control.

Alte schimbări pe care le-a determinat disciplina „Relații armonioase în familie”

- Cadrele didactice au semnalat că, datorită acestei discipline opționale, elevii, au avut posibilitatea să cunoască mai bine colegii și pe ei înșiși, să-și ridice stima de sine, au devenit mai uniți, mai toleranți, mai comunicativi, mai echilibrați emoțional etc.
- Unele cunoștințe acumulate de către elevi au fost puse în practică în grupurile de prieteni, în familie *„i-am explicat mamei că în toate situațiile există mai multe alegeri și că trebuie să-i oferi posibilitatea tânărului să aleagă”, „mă străduiesc să ajung la compromisi, să observ și să respect opinia celui alt partener”, au determinat schimbări și în relațiile elevilor cu părinții „discutând subiectele de la ore cu mama, ne-am apropiat”.*
- Nu în ultimul rând, semnalăm că disciplina opțională „Relații armonioase în familie”, pe lângă schimbările pozitive la nivel de cunoștințe, percepții, atitudini, stereotipuri în rândul cadrelor didactice, a determinat și schimbări semnificative în familiile acestora: depășirea situațiilor conflictuale, trecerea de la forma de concubinaj la cea de căsătorie etc.

RECOMANDĂRI

Rezultatele cercetării permit înaintarea următoarelor recomandări:

Ministerului Educației:

- Disciplina opțională „Relații armonioase în familie” să devină una obligatorie, pentru că aceasta este o necesitate a timpului, determinată de provocările actuale cu care se confruntă familia: schimbările în relațiile familiale, migrația părinților, lipsa unor modele familiale etc. Trebuie să conștientizăm că familia este valoarea cea mai importantă a unei societăți, iar școala trebuie să pregătească elevul pentru viață;
- Admiterea dublării numărului de ore de la 35, la 70 și predarea disciplinei pe parcursul a 2 ani;
- Organizarea discuțiilor publice, pentru a vedea clasele în care ar fi bine de implementat disciplina, în clasele a IX-a – X-a sau a X-a – XI-a. În opinia unor elevi, disciplina ar trebui implementată începând cu clasa a IX-a, din motiv că „majoritatea adolescenților fac greșeli până ajung la liceu. La liceu e târziu deja”.

Centrului Internațional „La Strada”:

- Promovarea disciplinei, la nivel național, prin filmulețe cu secvențe din cadrul orelor, concluzii ale elevilor și ale cadrelor didactice;
- Revizuirea structurii curriculumului de către cadrele didactice care au predat disciplina, ținând cont de doleanțele elevilor;
- Necesitatea discutării și stabilirii particularităților predării subiectului „Violența în familie” la disciplina opțională „Relații armonioase în familie”, în comparație cu ceea ce se predă la această temă la cursul de „Educație civică”;

- Elaborarea unui manual „Relații armonioase în familie” pentru elevi;
- Pregătirea unor materiale audio-vizuale la diferite teme, care să ajute cadrele didactice în procesul de predare, precum și elevii în însușirea de noi cunoștințe și în formarea de competențe;
- Înaintarea mai multor tipuri de evaluări care ar putea fi aplicate de către cadrele didactice;
- Elaborarea unor studii de caz la temele din curriculum, care să fie dezbătute în cadrul orelor;
- Pregătirea cadrelor didactice care vor preda disciplina în alte instituții de învățământ;
- Susținerea formării unei rețele a cadrelor didactice care predau disciplina „Relații armonioase în familie”.

Administrației instituțiilor de învățământ

- Promovarea disciplinei în cadrul diferitor manifestări școlare, la nivel de comunitate, prin filmulețe cu fragmente de la ore, însoțite de concluziile elevilor;
- Cadrele didactice care vor preda această disciplină să fie persoane bine pregătite în acest domeniu, deschise pentru a se înțelege cu toți elevii din clasă.

Cadrelor didactice

- Promovarea disciplinei în rândul elevilor, al părinților;
- Implicarea părinților la unele ore ale disciplinei: „Roluri și funcții familiale”, „Familia tradițională și familia modernă”, „Ce înseamnă familia fericită”, „Valori și mentalități în ceea ce privește familia”;
- Invitarea unor specialiști la curs (1-2 ori pe an): medic, avocat sau jurist, polițist etc.;
- Valorificarea experienței cadrelor didactice care au implementat disciplina în alte instituții de învățământ.

